

KACZIBA PÉTER¹

A békeépítés elméleti és kivitelezési vázlata

**The theoretical and implementational framework of
peacebuilding**

Absztrakt

A nemzetközi válságkezelés a hidegháború utáni időszakban olyan új kihívásokkal szembesült, amelyeket a konfliktusmenedzsment klasszikus technikái már képtelenek voltak kezelni. A reformigényeket felismerve Boutros Boutros-Ghali ENSZ-főtitkár 1992-ben a békeépítést hivatalosan is a válságkezelési technikák közé emelte. A koncepció azóta a konfliktusrendezés egyik legfontosabb, mégis sokszor eredménytelen eszközévé vált. Jelen tanulmány a békeépítés kialakulását, elméleti vázát, általános gyakorlatát és legfontosabb kivitelezőinek békeépítő struktúráját kísérli meg – a koncepció kiterjedt szakirodalmára tekintettel – vázlatosan összefoglalni.

Kulcsszavak: békeépítés, válságkezelés, stabilizáció, fenntartható béke

Abstract

In the post-Cold War period the international conflict resolution had to face new challenges which were unsolvable by the methods of traditional conflict management. By acknowledging the needs for reform in 1992, Boutros Boutros-Ghali UN Secretary General officially recognized the peacebuilding as a conflict resolution technique. Since then the peacebuilding became one of the most important, although often unsuccessful tool of conflict solving. This study attempts to schematically summarize the evolution, the theoretical background and the implementational framework of peacebuilding.

Keywords: peacebuilding, conflict resolution, stabilization, sustainable peace

---

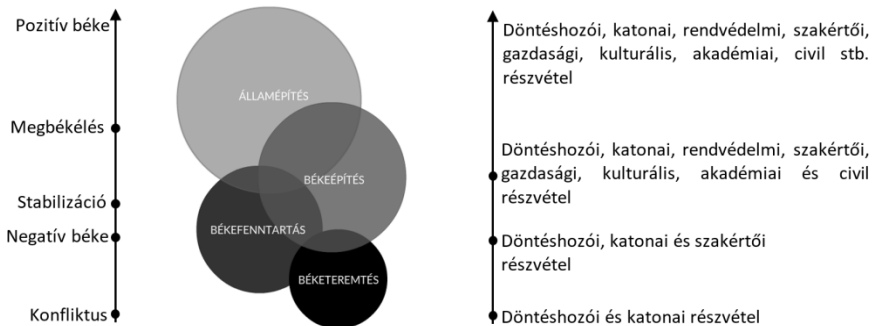
¹ Pécsi Tudományegyetem, Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék, egyetemi tanársegéd. University of Pécs, Department of Political Science and International Studies, lecturer. Email: kacziba.peter@pte.hu. ORCID: 0000-0002-9567-5363

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

1. A BÉKEÉPÍTÉS FOGALMA ÉS HELYE A NEMZETKÖZI VÁLSÁGKEZELÉSBEN

A békeépítés a nemzetközi válságkezelés posztkonfliktusos környezetben alkalmazott stabilizációra szolgáló eszköze, amelyre a koncepcióval foglalkozó szakirodalom többsége önálló konfliktusrendezési egységként tekint. A békeépítés gyakorlata a (multi-dimenzionális) békefenntartásból kifejlődő tevékenység, amely a legtöbb esetben szorosan kapcsolódik a negatív békét kieszközlő és fenntartó műveletekhez, feladatait a legtöbbször a békefenntartással, béketeremtéssel, konfliktusprevencióval összefonódva és azokkal párhuzamosan végzi. Konfliktustól függően tehát utóbbi válságkezelési technikák mindegyike vagy valamelyike között interdependens kapcsolat áll fenn, azaz sikeres békeépítési tevékenység például a békefenntartás vagy a béketeremtés erőfeszítései nélkül elképzelhetetlen. Ebből következően – bár önálló válságkezelési egységként tekintenek rá – a békeépítés határai elmosódnak, technikái és módszerei pedig rendkívül összetettek egyben szerteágazóak: a közrendvédelemtől, a közigazgatástanon át, egészen a (társadalom)pszichológiáig számos területet érintenek.

1. sz. ábra: Válságkezelési egységek kapcsolódási pontjai (Forrás: Saját készítés)

Összetettsége következtében a békeépítés fogalmi meghatározása gyakorlati alkalmazásának elismerése (1992) óta sokszor átalakult, az eredeti feladatkör mára jóval kiterjedtebbé vált. Boutros Boutros-Ghali egyiptomi ENSZ-főtitkár megfogalmazásával élve „a konfliktust követő békeépítés olyan tevékenység, amelynek az a célja, hogy felismerjék és támogassák azon szervezeteket, amelyek a béke megszilárdítására és megerősítésére törekszenek, egyszóval, hogy elkerüljék a konfliktus ismételt kiújulását” (Boutros-Ghali, 1992, 6. o.). A koncepciót a következő időszakban jóval komplexebb feladatkörökkel ruházták fel, s ennek megfelelően a békeépítés ma már olyan multidimenzionális intézkedések és feladatok együttese, amelyek célja, hogy a konfliktussal terhelt ország sajátos igényeihez és prioritásaihoz igazodva helyreállítsák vagy kiépítsék az adott terület alapvető infrastruktúrá-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

lis, politikai, gazdasági, igazságszolgáltatási és civil intézményeit; ezek megteremtéséhez, valamint hatékony és hosszú távú működésükhöz mind az éltek, mind pedig a társadalom széles rétegeinek körében megfelelő egyéni és csoportpszichológiai alapot teremtsenek.² Ezt az angolszász szakirodalom szerteágazó véleményeit összegző megfogalmazást leegyszerűsítve azt állíthatjuk, hogy a békeépítés feladata a kiterjedt erőszak utáni békés átmenet elősegítése, valamint az egészséges társadalmi felépítmény kialakításának és a szilárd állami struktúra kiépítésének támogatása.

2. A BÉKEÉPÍTÉS KIALAKULÁSA ÉS INTÉZMÉNYESÜLÉSE

A modernitás időszakában alkalmazott stabilizációs és konfliktusmegoldási tevékenységek legfontosabb előképének a második világháború utáni újjáépítések tekinthetők, mivel ebben az időszakban a háborútól sújtott országokban nem pusztán infrastrukturális vagy gazdasági jellegű rekonstrukciók történtek, de politikai és társadalmi rehabilitációk is.³ Bár a hidegháborús szembenállás és az ENSZ BT bénultsága miatt a társadalmi rehabilitációra vonatkozó műveletek ismételten perifériára szorultak, a konfliktustrendek átalakulása miatt azonban már ekkor egyre nagyobb igényre kezdett válni a válságkezelési műveletek szofisztikálása. Az igény az 1970-es évektől érezhetővé, az 1980-as évek végétől azonban egyértelművé vált, hiszen ettől az időszaktól kezdődően az államközi háborúk száma jelentősen csökkent, míg az államon belüli fegyveres konfliktusok száma konzekvensen nőtt.⁴ Hearn és szerzőtársai véleménye szerint ennek a változásnak az volt a legfontosabb következménye, hogy a háborús ellenfelek már nem pusztán a katonai győzelemre törekedtek, hanem sokszor a civilek és a civil infrastruktúra elpusztítására is, amely tevékenység nemcsak törekenyebbé tette az államszerkezetet, de a társadalmon belüli sérelmek megnövekedésével a konfliktusciklus lezárulását is megnehezítette.⁵

Ezeket a problémákat a hidegháború alatt Észak-Amerikában és Nyugat-Európában intézményesülő konfliktus- és békekutatás elkezdte felismerni és feltárni a válságkezelési technikák lehetséges reformjának új irányait. Ebben az úttörő szerepet a norvég szociológus és matematikus Johan Galtung játszotta. A konfliktus- és békekutatás diszciplína tulajdonképpen megteremtője egy komplex konfliktuselméleti megközelítésből vezette le a válságkezelési technikák kiszélesítésének szükségességét. Kiindulópontja az erőszak

² Kacziba, Péter: Eredményes-e a ciprusi békeépítés? In: Tuka Ágnes (szerk.), *Változó Európa? Kérdések, kétségek, válaszok*, Publikon, Pécs, 2015. 133. o.

³ Ryan, Stephen: *The Evolution of Peacebuilding*, In: Roger Mac Ginty (szerk.), *Routledge Handbook of Peacebuilding*, Routledge, London - New York, 2013. 26. o.

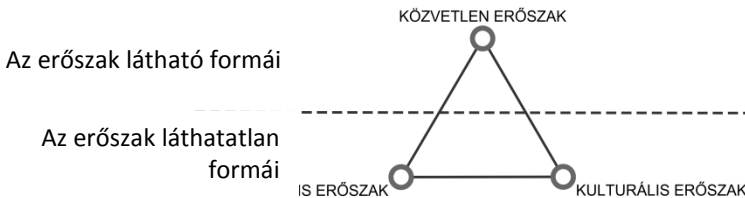
⁴ Uppsala Conflict Data Program, Department of Peace and Conflict Research, Uppsala University: <http://ucdp.uu.se/>, letöltés ideje: 2017. április 17.

⁵ Hearn, Sarah; Bujones, Alejandra Kubitschek; Kugel, Alischa: *The United Nations "Peacebuilding Architecture": Past, Present and Future*, Center on International Cooperation, New York University, New York, 2014. 2. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

volt, amely véleménye szerint manifesztálódhat tényleges, azaz közvetlen formában, közvetve jelentkező strukturális, valamint az előző kettőt elfedni igyekvő kulturális erőszakként.⁶

2. sz. ábra: A belföldi és nemzetközi térben megjelenő erőszak variánsai (Galtung)

(Forrás: Saját szerkesztés, Stalenoj, Ionuț: "The People's War" and Johan Galtung's Conflict Models, In: *The Public Administration and Social Policies Review* VI, 1(12), 2014. 38-39. o. alapján.)

A 2. sz. ábrán felvázolt háromszög felső részén elhelyezkedő közvetlen erőszak a tényleges fizikai bántalmazást takarja, amely fegyveres konfrontáció során természetesen a megsemmisítésére is vonatkozhat. A strukturális erőszak ezzel szemben elvontabb fogalom és olyan folyamatok tartoznak értelmezésébe, mint az elnyomás, szegénység, gazdasági kizsákmányolás, szociális igazságtalanság vagy a környezetszennyezés. Ebben az esetben az erőszak közvetetten manifesztálódik, például azáltal, hogy a gazdasági kizsákmányolásból adódó szegénység révén az attól szenvedők átlagos élettartama alacsonyabb a jóléti államokban tapasztalhatónál. A háromszög harmadik elemeként megjelenő kulturális erőszak olyan verbális és nonverbális folyamatok összességét jelenti, amely a közvetlen vagy strukturális erőszak létezésének, hatásainak, következményeinek elhallgatására vagy megindoklására irányul.⁷ Utóbbiakból következően, ahol magas a strukturális és kulturális erőszak mértéke, ott a közvetlen erőszak kitörésének lehetősége számottevő.

Fenti háromszög elemei Galtung szerint a megoldásukra irányuló válságkezelési technikák irányait is kijelölik. Ezek közül azonban a válságkezelés klasszikus technikái elsősorban csak a közvetlen erőszak prevenciójára, limitálására, megszüntetésére vagy a negatív béke⁸ fenntartására fókuszáltak, tehát nem foglalkoztak sem a strukturális, sem a kulturális erőszakkal. Galtung emiatt utóbbiak kezelése érdekében az 1970-es évek közepén megal-

⁶ Galtung, Johan: Violence, Peace, and Peace Research. In: *Journal of Peace Research*, Vol. 6, No. 3, 1969. 167-191. o.

⁷ Ho, Kathleen: Structural Violence as a Human Rights Violation, *Essex Human Rights Review*, Vol. 4 No. 2, 2007. 1-15. o.

⁸ Negatív béke=kiterjedt erőszak hiánya

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

kotta a *békeépítés* terminust⁹, amely véleménye szerint a posztkonfliktus állapotában nemcsak a stabilizáció intézményi és szociálpszichológiai megteremtésére irányul, de ezáltal a strukturális és kulturális erőszak mértékének minimalizálására, azaz a pozitív béke attribútumainak maximalizálására is.¹⁰

Bár a békeépítés galtungi koncepciója a következő években szakmai körökben széles körben elfogadott posztkonfliktusmenedzselési elméletté vált, önálló és gyakorlati válságkezelési egységként csak 1992-ben nyert létjogosultságot. A létjogosultság elismerésének folyamata az 1980-as évek végén vette kezdetét, amikor a gyakorlati kudarcok okán egyre markánsabb igényné kezdett válni a Dag Hammarskjöld és Lester B. Pearson által – szuezi válság során – megfogalmazott tradicionális békefenntartási megközelítés felülvizsgálata.¹¹ Ennek oka már a korábbiakban kiemelésre került: az új típusú konfliktusokban a civilek is célponttá váltak, ebből következően az elitalapú (politikai) béketeremtések, valamint a harcoló feleket szétválasztó és pusztán megfigyelői feladatot ellátó békefenntartói műveletek konfliktuscsoökkentő hatásai már nem bizonyultak elegendőnek. A korábban is jellemző tendenciák ráadásul a poszthidegháború időszakában felerősödtek, egyúttal a békeműveletek kihívásait komplikálták. Az átalakuló és megsokszorozódó feladatokat mutatja, hogy míg a hidegháború teljes időszaka alatt az ENSZ összesen 13 békefenntartó misszió létesített, addig 1988 és 1992 között már 20-at.¹² Az új kihívásokra a második generációs békefenntartás, a konfliktusprevenció, valamint a humanitárius intervenció eszköztára próbált válaszokat találni – a legtöbbször sikertelenül. Sikertelenségük oka persze nem feltétlenül a békeépítés mai technikájának hiányából fakadt, sokkal inkább a missziók mandátumának korlátoltságából.¹³ Az 1990-es évek elejének béketeremtő kudarcai ugyanakkor katalizatori szerepet játszottak és felerősítették az igényt a fegyveres konfrontáció utáni időszakra fókuszáló komplex válságkezelési módszerek kidolgozására.

Az elméleti irányból érkező javaslatokat és a gyakorlati kudarcokból következő szükségességeket az ENSZ végül 1992-ben ismerte (f)el. Az ENSZ BT kérésére Boutros Boutros-Ghali ebben az évben állította össze a megváltozott körülményekhez már igazodó válságkezelési programját, amely a világszervezet történetében először tért ki a békeépítés

⁹ Ryan, Stephen: *The Evolution of Peacebuilding*, In: Roger Mac Ginty (szerk.), *Routledge Handbook of Peacebuilding*, Routledge, London - New York, 2013. 26. o.

¹⁰ Galtung, Johan: *Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking and Peacebuilding*, In: Johan Galtung: *Peace, war and defense: essays in peace research*, Vol. 2, Christian Eljers, Copenhagen, 1976. 297-298. o.

¹¹ Hatto, Ronald: *From peacekeeping to peacebuilding: the evolution of the role of the United Nations in peace operations*, In: *International Review of the Red Cross*, 2013. 507. o.

¹² Szabó László: *A békefenntartás új értelmezése*. In: *Nemzet és Biztonság*, 2009. június. 48. o.

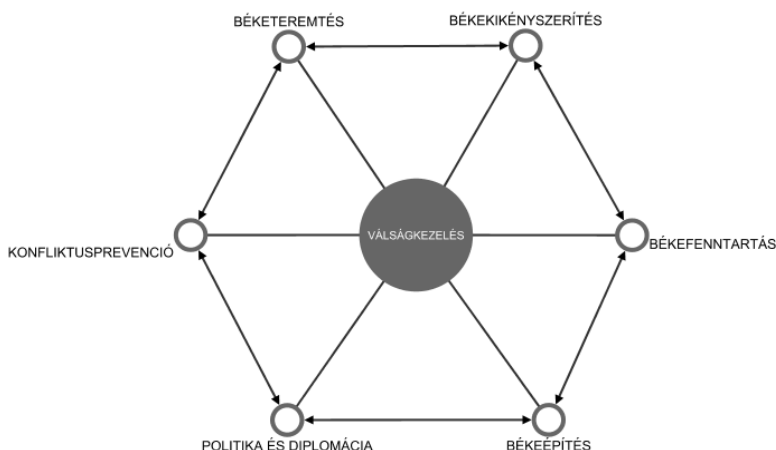
¹³ Fréchette, Louise: *UN Peacekeeping: 20 Years of Reform*, The Centre for International Governance Innovation, Ontario, 2012. 6. o.:

<http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UN%20Peacekeeping.pdf>, letöltés ideje: 2017. április 18.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

koncepciójára. A Békeprogram elnevezésű dokumentum szerint a konfliktusok megelőzésének, megoldásának és a béke megőrzésének alapvetően négy formája létezik: a *konfliktusprevenció*, amely a fegyveres konfrontáció előtti állapotban próbálja rendezni a nézeteltéréseket; a *béketeremtés*, ami az erőszak beszüntetésére és politikai kompromisszum kieszközlésére fókuszál; a *békefenntartás*, amelynek feladata a negatív béke megtartása; valamint a *békeépítés*, amelynek célja a pozitív béke alapvető feltételeinek megteremtése.¹⁴

3. ábra: Válságkezelési technikák a 21. században (Forrás: Saját készítés, Boutros Boutros-Ghali koncepciójának szerző által modifikált változata.)

Az 1992-es dokumentumban a békeépítés egyértelműen a többdimenziós békefenntartó műveletek részeként és kiegészítéseként jelent meg, amelynek célkitűzései tartalmazhatják „a korábban háborúzó felek lefegyverzését, a rend helyreállítását, a fegyverek őrzését és lehetséges megsemmisítését, a menekültek hazatelepítését, a biztonsági állomány tanácsadói és felkészítési támogatását, választások ellenőrzését, az emberi jogok védelmére irányuló erőfeszítések elősegítését, a politikai részvétel formális és nem formális folyamatainak támogatását” (Boutros-Ghali, 1992, 16. o.). A békeépítés célja tehát ekkor az erőszak kiújulásának megakadályozása és a megbékélés kialakításának menedzselése

¹⁴ Boutros-Ghali, Boutros: Békeprogram, Egyesült Nemzetek Szervezete Tájékoztatási Főosztály & Magyar ENSZ Társaság, New York & Budapest, 1992: en.menszt.hu/content/download/432/2477/file/Bekeprogram.pdf, letöltés ideje: 2017. április 18.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

volt, az idézetből azonban kitűnik, hogy az 1992-es koncepció ezek közül elsősorban az előbbire fókuszált.

A békeépítés gyakorlati koncepciójának részletezésére és kiegészítésére Boutros-Ghali 1995-ben ismételt kísérletet tett. A Békeprogram kiegészítéseként¹⁵ elhíresült dokumentum egyrészt tágítja és részletezi a békeépítés fogalmi és gyakorlati kereteit, másrészt a boszniai, szómáliai és ruandai ENSZ missziók problémáit látva lehetőségének korlátait is felismeri.¹⁶ A dokumentum szerint az ENSZ által végrehajtott békeépítési tevékenységeket két lehetséges szituációban lehet alkalmazni: egyrészt, ahol a konfliktus erőszakos fázisa a politikai elit megállapodásai révén már végét ért, de ennek megőrzése továbbra is békefenntartókon múlik; másrészt, ahol ENSZ békefenntartó misszió nem működik, de a biztonsági helyzet lehetővé teszi a stabilizációs beavatkozást. Mindkét esetben a „*béke intézményesítése a békeépítés feladata*” (Boutros-Ghali, 1995, 49. pont). Ezt a világszervezet különböző fejlesztési, gazdasági, szociális, humanitárius és emberjogi programjai, pénzügyi alapjai, ügynökségei, valamint hivatalai közösen és együttműködve végzik, amelyet a főtitkár adott békeépítési misszióra vonatkozó főképviselője koordinál és ellenőriz.¹⁷ A főtitkár véleménye szerint a békeépítés feladata a demilitarizáció; a kézfegyverek begyűjtése; a rendőrség és bírósági rendszer fejlesztése; az emberi jogok ellenőrzése; az intézményi reform ösztönzése; a választási reform támogatása; valamint a társadalmi és gazdasági fejlődés elősegítése.¹⁸ A Békeprogram kiegészítése tehát már jól megfigyelhetően távolodik a békefenntartás klasszikus technikáitól, a békeépítés feladatait pedig tágítja.

A békeépítés szerepének kérdése Kofi Annan főtitkárrá választása után sem került le a napirendről. Az új főtitkár 1997-ben fogalmazta meg véleményét a koncepcióval kapcsolatban, amely szerint a békeépítés eddigi fókuszát a nemzeti intézmények kialakításával és erősítésével; választási megfigyeléssel; az emberi jogok promotálásával; reintegrációs és rehabilitációs programok szervezésével; valamint a fejlődéshez szükséges kondíciók kialakításának megsegítésével kell kiegészíteni.¹⁹ Annan államépítés irányába mutató elképzeléseinek új lökést a 2000-ben elkészített ún. Brahimi-jelentés adott. A 2000-ben elkészült dokumentum a főtitkár hatáskörébe tartozó a békeműveletek felülvizsgálata okán részletesen elemezte a békeépítés akkori helyzetét és lehetőségeit is, ennek kapcsán pedig rámu-

¹⁵ Supplement to an Agenda for Peace

¹⁶ Ryan, Stephen: The Evolution of Peacebuilding, In: Roger Mac Ginty (szerk.), Routledge Handbook of Peacebuilding, Routledge, London - New York, 2013. 23. o.

¹⁷ Boutros-Ghali, Boutris: Supplement to an Agenda for Peace, United Nations, 1995. 53. pont: <http://www.un.org/documents/ga/docs/50/plenary/a50-60.htm>, letöltés ideje: 2017. április 20.

¹⁸ Woodhouse, Tom: Peacekeeping and International Conflict Resolution, Peace Operations Training Institute, Williamsburg, 2008. 142. o.

¹⁹ Uo.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

tatott, hogy az ENSZ-nek jóval markánsabb békeépítő struktúrát kellene kialakítania.²⁰ Ennek megfelelően az algériai diplomata egy állandó és természetesen ENSZ kötelékbe tartozó, annak részét képező szervezeti egység létrehozását javasolta, amelynek feladata a békeépítő tevékenységek legszélesebb körű menedzselése, irányítása, monitorizálása és elemzése lenne.²¹

Részben a jelentés hatására a békeépítés nemzetközi koordinációja 2005-ben valóban átalakult, az ENSZ Békeépítő Bizottságának²² és általános Struktúrájának²³ megalakulása révén intézményesült. A Közgyűlésnek és a Biztonsági Tanácsnak alárendelt tanácsadói szerv feladata azon konfliktussal terhelt országok megsegítése volt, ahol a harcok már befejeződtek, de a gazdaság, jogállamiság és a közigazgatás struktúrája még nem szilárdult meg.²⁴ A 31 taggal megalakuló Bizottság az ENSZ szerveibe integrált, de külső segítséget (pl. Világbank vagy IMF) is felhasználó multidimenzionális békeépítési stratégiák kidolgozásával lett megbízva, amelyekben koordinációs feladatokat is ellátott.

Az ENSZ Békeépítő Struktúrájának 2006-os létrejöttével ugyan a világszervezet „uni-formizálta” a békeépítést, azonban a rendszerben megjelenő új szereplők és multilaterális szervezetek egy rendkívül szerteágazó és nehezen átlátható hálózatot alakítottak ki. Ebben a hálózatban az érdekek is fragmentáltá váltak, a béke hosszú távú céljai sokszor a nemzetközi politika szövevényes struktúrájának akadnak fenn. Szintén egyértelművé vált, hogy az elitalapú békeépítés sok esetben nem tükrözi a posztkonfliktusos társadalmak véleményét és igényeit.²⁵ A gyakorlat realizálva az elmélet felől érkező kritikákat 2009-től fokozatosan erősíteni kezdte a nemzeti és helyi részvétel lehetőségeit: a politikai eliteket a *képviselési békeépítésre* próbálták rábírní; a civil társadalom képviselőit véleményük kifejtésére és az aktív szerepvállalásra ösztönözték; a társadalom szélesebb köreiben pedig közvélemény-kutatásokkal próbálták meg felmérni a békéltetéssel kapcsolatos véleményeket és igényeket. Ban Ki-moon ENSZ-főtitkár 2014-es békeépítésre vonatkozó jelentésébe ezeket a jellemzőket már be is építette. A dokumentumban a korábbiakon kívül megjelenik az inklúzió és a kölcsönös elszámoltathatóság fogalma, mindkettő a strukturális és túlterjeszkedő békeépítéssel kapcsolatos kritikákra próbált reagálni. Az inklúzió a békeépítés sokoldalú helyi integrációjának fontosságát hangsúlyozta, ugyanakkor arra is kitért, hogy a konfliktusciklus fázisa és az adott situáció szabja meg, hogy a békeépítés folyamatába mikor

²⁰ Brahimi, Lakhdar: Comprehensive review of the whole question of peacekeeping operations in all their aspects, United Nations Security Council A/55/305–S/2000/809, New York, 2000, 44. bekezdés.

²¹ Brahimi, Lakhdar: Comprehensive review of the whole question of peacekeeping operations in all their aspects, United Nations Security Council A/55/305–S/2000/809, New York, 2000, 47. bekezdés.

²² Peacebuilding Commission

²³ Peacebuilding Architecture

²⁴ Sándor, Barbara: Az ENSZ és a válságkezelés, In: Nemzet és Biztonság, 2008 március. 36. o.

²⁵ Paffenholz, Thania: International peacebuilding goes local: analyzing Lederach's conflict transformation theory and its ambivalent encounter with 20 years of practice, In: Peacebuilding, 2013. 5. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

és kiket szükséges bevonni.²⁶ A kölcsönös elszámoltathatósággal kapcsolatban a főtitkár kiemelte, hogy a békeépítés általában nemzedékeken átívelő tevékenység, emiatt a világ-szervezet munkatársainak, a helyi politikai és gazdasági szereplőknek, valamint a donoroknak nem csak rövid és középtávú érdekeket kell szem előtt tartani, hanem a pozitív béke hosszú távú céljait is.

3. A BÉKEÉPÍTÉS ELMÉLETÉNEK VÁZLATA

Mivel a válságkezelés több tudományterületet érintő alkalmazott diszciplína, ezért szükséges az annak részét képező békeépítés elméleti megközelítéseit is röviden áttekinteni. A békeépítés elmélete – és gyakorlata is – tulajdonképpen két főbb módszertani iránnyal rendelkezik: az egyik megközelítés a strukturális békeépítésben bíz, a másik a társadalmi sérelmekkel foglalkozó és azokat megoldani igyekvő szociálpszichológiai békeépítésben látja a válságok hosszú távú rendezésének lehetőségét. A tanulmány a következőkben ezek elméleti különbségeire mutat rá, fontos azonban kiemelni, hogy a békeépítés gyakorlata a legtöbb esetben a két módszertani megközelítést – azaz a strukturális és szociálpszichológiai békeépítést – egymással párhuzamosan és egymást kiegészítve alkalmazza.

3.1. A STRUKTURÁLIS BÉKEÉPÍTÉS ELMÉLETI ALAPJAI

A strukturális békeépítés az államépítés rendszerszintű megközelítéséből indul ki, azaz azt feltételezi, hogy a konfliktusos terület tudatos intézményi megreformálása nemcsak a konfrontációt magát szünteti meg, de a béke és prosperitás vázának kialakításával meg is szünteti annak kiváltó okait. A strukturális megközelítés tehát az ideális élettér konfliktuscsökkentő hatásaira apellál, azaz azt feltételezi, hogy megfelelő minőségű politikai, gazdasági és infrastrukturális környezet megteremtésével a megbékélés szintje automatikusan növekszik.

A strukturális megközelítést számos eszmerendszer (pl. felvilágosodás, liberalizmus) és elmélet befolyásolta. Ezek részletezésére jelen tanulmány nem vállalkozhat, megkísérel azonban kiemelni ezek közül Johan Galtung elméletét és a demokratikus béke elméletét, amelyek talán a legmarkánsabban alakították a strukturális békeépítés elképzeléseit. A korábbiakban már említett Johan Galtung a konfliktusok rendezési lehetőségeit vizsgálva az 1970-es években jutott arra következtetésre, hogy a konfrontációk kialakulásában és fennmaradásában szerepet játszó tényezők (ellentmondás, hozzáállás, viselkedés) negatív attribútumai a béketeremtés, békefenntartás és békeépítés révén transzformálhatók a stabil békéhez szükséges semleges vagy pozitív elemekké. Utóbbiak véleménye szerint az erőszak lehetséges formáira (2. sz. ábra) adható válaszokat is lefedik: a béketeremtés és

²⁶ Ki-moon, Ban: Peacebuilding in the aftermath of conflict - Report of the Secretary General, A/69/399–S/2014/694, United Nations, New York, 2014. 27–39. pont.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

békefenntartás a közvetlen erőszak felfüggesztésére és a negatív béke feltételeinek megteremtésére és megtartására; míg a békeépítés a strukturális és kulturális erőszak megszüntetésére, azaz a strukturális béke kialakítására alkalmas.²⁷ Ebből következően Galtung megközelítésében a strukturális békeépítés célja tulajdonképpen a strukturális béke kialakítása vagy „felépítése”. Newman és szerzőtársai összegzésével élve, a strukturális békeépítés ezt a – tegyük hozzá sokszor utópisztikus – célt a biztonság és a tűzszünet feltételeinek támogatásával; a haderők felbomlasztásával és tagjainak társadalmi integrációjával; az elűzöttek és menekültek visszatelepítésével; az élelmiszerellátottság és az egészségügyi hálózat megteremtésével; a gazdaság stabilizációjával; munkahelyteremtéssel és gazdasági fejlesztéssel; új alkotmány megfogalmazásával; a törvényalkotási, jogi és bírósági struktúrák megerősítésével vagy kialakításával; a demokratikus intézmények és struktúrák létrehozásával; a hatékony közszolgáltatások helyreállításával; vagyonúraelosztással és földreformmal; valamint az általános emberi jogok tiszteletben tartásával próbálja elérni.²⁸

A strukturális békeépítés másik jelentős elméleti forrása a demokratikus béke elmélete volt. Bár a koncepció csak a hidegháború után vált közkezdvelt kutatási irányvá, a téma első képviselői – Melvin Small, David Singer, Micheal W. Doyle és Rudolph J. Rummel – már az 1960-1970-es években felhívták a figyelmet a liberális állami és gazdasági berendezkedés háborúkkal összeegyeztethetetlen jellemzőire. Ebben az időszakban kvantitatív kutatások sorával elemezték a háborúk és békék természetét, melyek során arra az eredményre jutottak, hogy a demokratikus berendezkedésű államok kevesebb esetben háborúznak, mint az autoriter vagy diktatórikus országok. A kutatók véleménye ugyanakkor csak utóbbi kijelentésben egyezett meg, a numerikus eredményekből más és más következtetéseket vontak le. A demokratikus béke elméletének monadikus álláspontja szerint a liberális politikai rendszer és a gazdasági fejlettség nemcsak társadalmi, de nemzetközi megbékéléshez is vezet, hiszen a demokratikus államok kevesebb eséllyel támadnak meg más államokat.²⁹ A monadikus megközelítés erősen leegyszerűsített és lényegében helytelen megállapítását a diadikus elmélet próbálta kijavítani, szerintük ugyanis a „stabil” demokráciák csak saját csoportjukon belül békések, biztonsági félelmek miatt azonban a nem demokratikus berendezkedésű államokkal szemben akár konfliktuskezdeményezőként is felléphetnek.³⁰ A

²⁷ Galtung, Johan: Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking and Peacebuilding. In: Johan Galtung: Peace, war and defense: essays in peace research, Vol. 2, Christian Eljers, Copenhagen, 1976. 297-298. o.

²⁸ Newman, Edward; Paris, Roland; Richmond, Oilver P.: New Perspectives on Liberal Peacebuilding, United Nations University Press, Tokyo & New York & Paris, 2009. 7. o.

²⁹ Dunne, Tim: Liberalism, International Terrorism, and Democratic Wars, In: International Relations, Vol.23 (1), 2009. 108-109. o.

³⁰ Rousseau, David. L.; Gelpi, Christopher; Reiter, Dan; Huth, Paul K.: Assessing the Dyadic Nature of Democratic Peace, 1918-1988, In: The American Political Science Review Vol. 90, No. 3, 1996. 514-515. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

monadikus és diadikus elmélet eredményeit összegezve a szisztematikus békeelmélet arra a következtetésre jutott, hogy a fegyveres konfliktusok megjelenése akkor redukálható, ha a „béke elkülönült övezete”³¹ kiterjed, azaz, ha a stabil demokratikus államok száma növekszik.³² A több ponton támadható elméletet természetesen mind realista, mind liberális oldalról számos kritika érte, számottevő ugyanakkor, hogy a szisztematikus békeelmélet nemcsak a hidegháború utáni amerikai „demokráciaexport” tudományos megalapozását jelentette, de Boutros Boutros-Ghali 1992-ben meghirdetett Békeprogramja után a strukturális békeépítés alapjává is vált. Ahogy korábban láttuk, az elsősorban angolszász támogatottsággal és kezdeményezésre elinduló első békeépítő programok célkitűzése a biztonság elérése mellett a demokratikus állami berendezkedés felépítése volt, amellyel a posztkonfliktusos országokban nemcsak a fenntartható békét próbálták megteremteni, de a nyugati típusú demokráciák számát is növelni kívánták. Ez a – sok helyen neokolonialista intervenciónak tűnő – beavatkozást a legtöbb esetben a békeépítő programok kudarcát eredményezte, hiszen egyes demokratikus intézmények nem vagy kevéssé voltak átültethetők például közel-keleti vagy afrikai posztkonfliktusos társadalmakra.³³

3.2. A SZOCIÁLPSZICHOLÓGIAI BÉKEÉPÍTÉS ELMÉLETI KIINDULÓPONTJAI

A szociálpszichológiai vagy kulturális békeépítés célja a konfliktusban érintett csoportok konfrontatív attitűdjeinek csökkentése, a korábbi ellenségek kibékítése, traumáik kezelése, valamint a fenntartható békéhez szükséges társadalompszichológiai előfeltételek kialakítása. Ahogy a strukturális békeépítés, úgy a szociálpszichológiai megközelítés is számos elméleti forrásból táplálkozik. Ezek közül az egyik legfontosabb kiindulópontot a Gordon W. Allport által 1954-ben kidolgozott kontaktushipotézis jelenti, amely szerint „*minél gyakoribbak és rendszeresebbek a kapcsolatok a különféle társadalmi csoportok tagjai között, annál kevésbé fognak sztereotípiákban gondolkodni és előítéleteket táplálni*” (Balassa; Kovács, 2010, 99. o.). Allport megközelítése a hidegháború alatt az elit alapú béketeremtés egyik legmarkánsabb gyakorlatban is tesztelt elméletévé vált: a szembenálló felek politikai vezetőinek személyközi kommunikáción alapuló békítését többek között John Burton és Herbert Kelman alkalmazta például az arab-izraeli és ciprusi konfliktusokban. Kelman politikusokkal összegyűjtött tapasztalatait a későbbiekben az érintett társadalmak más szereplőinek részvételével is tesztelni kezdte. Az ún. PICAR³⁴ program keretein belül szembenál-

³¹ Kacowicz, Arie M.: Explaining Zones of Peace: Democracies as Satisfied Powers? In: Journal of Peace Research, Vol 32, Issue 3, 1995. 265-276. o.

³² Mitchell, Sarah M.: Norms and the Democratic Peace, In: J. A. Vasquez, What do we know about war? Rowman and Littlefield Publishers, 2012. 174-176. o.

³³ BARGUES-PEDRENY, Pol: False Promise: 'Local ownership' and the denial of self-government, In T. Debiel, T. Held, & U. Schneekener (szerk.), Peacebuilding in Crisis: Rethinking Paradigms and Practices of Transnational Cooperation, Routledge Global Cooperation Series, 2016. 231. o.

³⁴ Program on International Conflict Analysis and Resolution

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

ló felek hivatalos tisztségviselőit, katonatisztjeit, újságíróit vagy akadémikusait ültette tárgyalóasztalhoz.³⁵ Célja olyan problémamegoldó „workshopok” rendezése volt, ahol a korábbi ellenségek egyenlő félként tekinthetnek egymásra, a foglalkozások alatt pedig negatív előítéleteiket pozitívakra cserélhetik.³⁶

Burton és Kelman tapasztalatai a hidegháború végén és után különösen fontossá váltak. Az ebben időszakban átalakuló konfliktustrendek a civilek háborús sérelmeit megsokszorozták, a megbékélési lehetőségek emiatt bonyolódtak, a békeépítés által megoldani kívánt magproblémák pedig megsokszorozódtak. Utóbbiak kapcsán Mary Kaldor rámutatott arra, hogy az új típusú, államon belüli háborúk már elhúzódó társadalmi konfliktusokat eredményeznek, amelyek – mivel a társadalom széles tömegeit érintik – sokkal mélyebben ágyazódnak be.³⁷ Edward E. Azar véleménye szerint ezeknek a konfliktusoknak a beágyazódása azért maradandó vagy hosszú távú, mert a konfrontációban résztvevők valamelyikét *alapvető szükségleteiben* veszélyeztetik, azaz valamelyik fél személyes biztonsága, individuális és csoportos elismerése és elfogadása, valamint politikai jogainak fair gyakorlása lehetetlenné válik.³⁸ John Burton tovább mélyítve a magproblémák elemzését, arra a következtetésre jutott, hogy a mélyen gyökerező konfliktusok legfontosabb forrása az *alapvető emberi szükségletek* akadályoztatásából adódik, amelyek veszélyeztetése esetén nemhogy pozitív, de negatív béke kialakítására sincs tényleges esély. Amennyiben ugyanis egy csoportot alapvető fizikai létfenntartásában, biztonságában, lakhatásában vagy identitásának gyakorlásában szándékosan, szervezett jelleggel és agresszívan akadályoznak, úgy ebben az esetben a sérelmet elszenvedők addig folytatják a harcot, amíg emberi szükségleteik gyakorlása lehetővé nem válik. Burton szerint emiatt az ilyen konfliktusokban a tárgyalásos, kikényszerített vagy konfliktuselfojtással létrejövő békék mindaddig csak átmenetiek lehetnek, amíg ezeket az alapvető problémákat a válságkezelésben résztvevő felek fel nem oldják.³⁹

A válságkezelés elmélete fenti eredmények hatására felismerte, hogy az új típusú konfliktusokban az ellentét gyökereinek feloldása rendkívüli fontosságú lehet, hiszen ezekben az esetekben már nem pusztán az elitek oppozíciójáról van szó: a közvetlen erőszak kiszélesedése révén immáron a társadalmak széles tömegei is súlyos sérelmeket hordoznak magukban. Ezen sérelmek feloldására a békeépítés galtungi vonulata a strukturális erő-

³⁵ Kelman, Herbert C.: The Role of the Scholar-Practitioner in International Conflict Resolution, *International Studies Perspectives*, 2000. 273-274. o.

³⁶ Steinberg, Gerald M.: The limits of peacebuilding theory, In: Roger Mac Ginty (szerk.), *Routledge Handbook of Peacebuilding*, Routledge, New York & London, 2013. 40. o.

³⁷ Kaldor, Mary: *New and Old Wars*, Polity, 1999.

³⁸ Azar, Edward E.: The Analysis and Management of Protracted Conflict, In: V. D. Volkan, J. V. Montville, & D. A. Julius (szerk.), *The Psychodynamics of International Relationships (Volume II: Unofficial Diplomacy at Work)*, Lexington Books, Lexington, 1990. 93. o.

³⁹ Gawerc, Michelle I.: Peace-building: Theoretical and Concrete perspective, In: *Peace & Change*, Vol.31, No. 4, 2006. 436. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

szak megszüntetését, a pszichológiai megközelítés viszont az ennél hatékonyabbnak tűnő mesterséges és irányított csoportbékítést javasolta. Az 1990-es években – tehát a békeépítés létjogosultságának gyakorlati elismerése után – Burton és Kelman korábban ismerttetett technikája széles körben alkalmazott válságkezelési módszerré vált. A korszak tekintélyes konfliktuskutatói és pszichológusai (Louis Kriesberg, Herbert Kelman, John Paul Lederach), valamint korábban mediációs sikereket elérő diplomatái (Joseph V. Montville, Harold Henry Saunders) az új technikát alkalmazva civileknek is egyre gyakrabban szerveztek posztkonfliktusos „csoportterápiákat”. Ezek a gyakorlatok a magproblémákat, valamint az individuális és csoportkérdéseket különböző szociálpszichológiai technikák révén kísérelték meg feloldani, mégpedig úgy, hogy kooperációs tevékenységek különböző variánsainak segítségével olyan alapvető posztkonfliktusos (csoport)jellemzőket próbáltak megváltoztatni, mint a gyűlölet, félelem, előítélet.⁴⁰

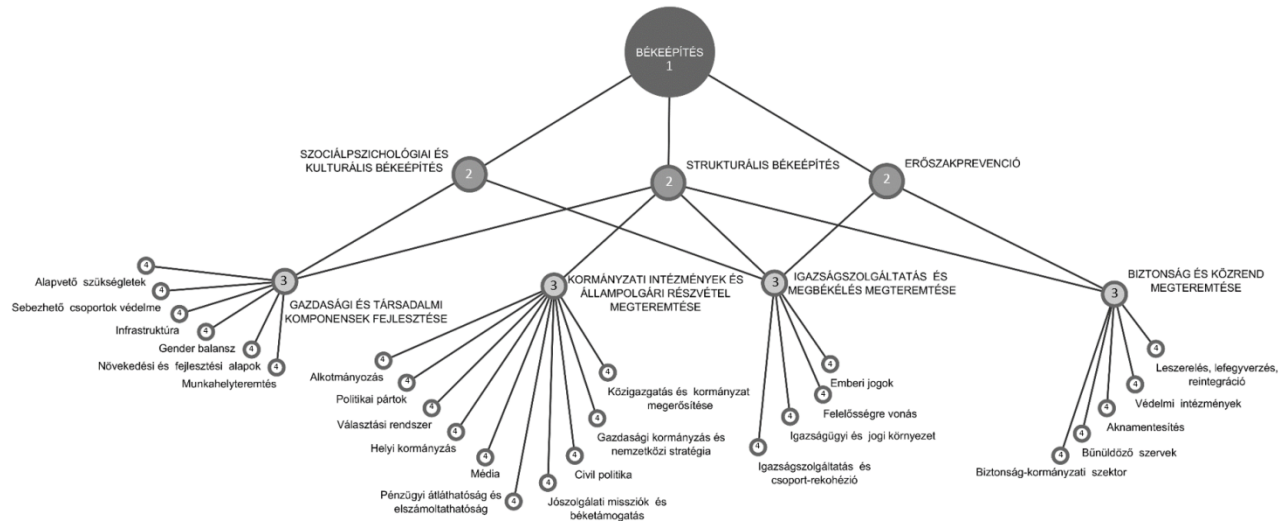
4. A BÉKEÉPÍTÉS GYAKORLATI DIMENZIÓ

Az előzőekben felvázolt történeti és elméleti mérföldkövekből kitűnhet, hogy a békeépítés a nemzetközi válságkezelés egyik legkomplexebb eszköze. Szoros kapcsolatban áll a konfliktusprevencióval, a béketeremtéssel és a békefenntartással, tevékenységei során utóbbiak eredményeire és részvételére épít. A békeépítés konfliktusrendezési eszközrendszere alapvetően a strukturális megközelítésre és a szociálpszichológiai csoportbékítésre osztható, amelyek szinte minden konfliktus esetében kiegészülnek az erőszakprevenció valamilyen formájával (pl. békefenntartás, rendőri jelenlét stb.), a békeépítés tehát előfeltételezi a biztonság bizonyos fokú meglétét. A nemzetközi válságkezelés békeépítő koncepciója utóbbiak hármásával próbálja elérni a posztkonfliktusos területek stabilizációját, egyúttal a fenntartható béke kialakítását. Az erőszakprevención, valamint a strukturális és szociálpszichológia békeépítésen belül a gyakorlat számos beavatkozási lehetőséggel rendelkezik, amelyek együttes vagy különálló használatával a békeépítés azokat az állam működéséhez szükséges biztonsági, politikai, gazdasági, társadalmi stb. attribútumokat tudja segíteni és fejleszteni, amelyek a konfliktus során meggyengültek, reformra vagy újbóli kiépítésre szorulnak. Utóbbiak részletes kifejtéséhez és a békeépítés multidimenzionális összefüggéseinek felvázolásához a 4. ábra vizualizációja nyújt némi segítséget.

⁴⁰ Fitzduff, Mari: The Challenge to History: Justice, Coexistence, and Reconciliation Work in Northern Ireland, In: Mohamed Abu-Nimer (Szerk.), Reconciliation, Justice and Coexistence, Lexington Books, Lanham, 2001.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

4. sz. ábra: A békeépítés multidimenzionális struktúrája

(Forrás: Saját készítés, a komponensek forrása: Lederach, John P.; Mansfield, Katie: *Strategic Peacebuilding Path*. Kroc Institute for International Peace Studies, 2010: <http://kroc.nd.edu/sites/default/files/strategic%20peacebuilding%20wheel.pdf>, letöltés ideje: 2017. április 27.; Warnecke, Andrea; Franke, Volker C.: *Sustainable Conflict Transformation: An Analytical Model for Assessing the Contribution of Development Activities to Peacebuilding*. *International Journal of Peace Studies*, 2010, Volume 15, Number 1. 84-85. o.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

Az ábra a békeépítés technikáit és célterületeit négy szintben határozza meg. Az első (1) szinten a békeépítés, mint teljes válságkezelési egység jelenik meg, olyan összefoglaló terminusként, amely lefedi egy adott posztkonfliktusos területen zajló békeépítő feladatok összességét. A második (2) a békeépítés legtágabb céljait és technikáit jeleníti meg: az erőszakprevenció elsősorban a fegyveres konfrontáció kiújulásának elkerülésére; a strukturális békeépítés az állami és civil intézmények felépítésére; míg a szociálpszichológiai megközelítés a megbékélés belső és külső impressziójának (mesterséges) kialakítására törekszik.⁴¹ A harmadik szinten (3) jelennek meg azok a szektorok, amelyeket a békeépítés rehabilitálni vagy előteremteni kíván. Ezek közül láthatóan a strukturális békeépítés tud a legtöbb területen segítséget nyújtani, hiszen ez a szegmens egyaránt segíthet a biztonság és a közrend; az igazságszolgáltatás és a megbékélés; a kormányzati intézmények és az állampolgári részvétel megteremtésében, valamint az adott posztkonfliktusos ország gazdasági és társadalmi komponenseinek fejlesztésében. A szociálpszichológiai békeépítés lehetőségei ennél limitáltabbak, hiszen az irányított „csoportbékítés” elsősorban csak az igazságszolgáltatás és megbékélés; valamint az ország társadalmi komponenseinek fejlesztésében érhetnek el (látványosabb vagy kevésbé látványosabb) sikereket. Bár az erőszakprevenció a békeépítés legfontosabb előfeltételét teremti meg (a negatív békét), ugyanakkor a pozitív béke irányába mutató hatása gyenge, tényleges befolyása csak a biztonság és közrend, valamint azt igazságszolgáltatás és megbékélés folyamatára van.⁴² A negyedik (4) szint tartalmazza a békeépítés által végzett konkrét tevékenységek köreit, amelyek egyrészt a harmadik (3) szint szektorai szerint csoportosíthatók, másrészt viszont külön-külön kapcsolódhatnak a második (2) szint egységeihez és magához a békeépítési folyamathoz (1). A békeépítés feladatainak komplexitását jelzi, hogy az egyes szintek és tevékenységek többsége időben párhuzamosan zajlik, azaz bár a posztkonfliktusmenedzselés technikái több irányból és forrásból érkeznek, mégis feladatai egymással összhangban és közel azonos időben kerülnek alkalmazásra. Ez ugyanakkor nem azt jelenti, hogy minden konfliktus esetében azonos lenne a békeépítés struktúrája: szituációfüggő, hogy a kettes, hármas vagy négyes szint lehetőségei közül melyiket alkalmazzák és mikor. A fenti ábra tehát nem kizárólagos, inkább az alkalmazható technikák skáláját jelöli ki.

⁴¹ Gawerc, Michelle I.: Peace-building: Theoretical and Concrete perspective, In: Peace & Change, Vol.31, No. 4, 2006. 437. o.

⁴² Warnecke, Andrea; Franke, Volker C.: Sustainable Conflict Transformation: An Analytical Model for Assessing the Contribution of Development Activities to Peacebuilding. International Journal of Peace Studies, 2010, Volume 15, Number 1. 84-85. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

5. A BÉKEÉPÍTÉSI NEMZETKÖZI SZEREPLŐI

A békeépítésben releváns nemzetközi szereplők közül az utóbbi években az ENSZ, az EU, az EBESZ,⁴³ az Afrikai Unió és a NATO bizonyult a legaktívabb szereplőnek. A felsoroltak közül az ENSZ volt a legtevékenesebb. Ahogy korábban láttuk a szervezet alapvető békeépítő elveit a Békeépítő Struktúra⁴⁴ határozza meg; amelyben a koordinációt és tervezést a Békeépítő Bizottság végzi; munkáját főként stratégiai tanácsadással a Békeépítést Támogató Hivatal segíti; míg a finanszírozást a Békeépítő Alap, egyéb ügynökségek és külső donorok biztosítják.⁴⁵ A beavatkozások mandátumát a Biztonsági Tanács és Közgyűlés biztosítja, a politikai autoritás pedig a főtitkárt terheli, akit minden misszió esetében főképviselője reprezentál. A saját pénzügyi alap ellenére a Bizottság a stratégiai tervezés kialakítása során elsősorban a világszervezet ügynökségeinek programjaira, valamint külső donorok részvételére épít, előbbieik közül főként a UNDP,⁴⁶ a UNHCR,⁴⁷ a FAO,⁴⁸ a WHO⁴⁹ és a UNESCO⁵⁰ vesz részt a posztkonfliktusos stabilizációban.⁵¹ Az ENSZ tágabb környezetéből az IMF⁵² és a Világbank szintén részt vesz a finanszírozásban, valamint a tervezési és szakértői feladatok ellátásában. Ahogy a missziók száma, úgy az ENSZ Békeépítő Bizottság célországai is folyamatosan változnak. Az előző években nagyszabású békeépítő tevékenységek elsősorban Angolában, Kambodzsában, Szudánban, a Kongói Demokratikus Köztársaságban, Afganisztánban, El Salvadorban, Haitin, Kelet-Timorban és Bosznia Hercegovinában zajlottak, jelenleg pedig Burundi, Sierra Leone, Guinea, Bissau-Guinea, Libéria és a Közép-afrikai Köztársaság van a Békeépítő Bizottság agendáján.

Az ENSZ mellett regionális szervezetek is fontos békéltetőnek bizonyultak, közülük az EBESZ, az EU és az Afrikai Unió volt a legaktívabb. Az EBESZ bár nem „békeépítésnek” nevezi tevékenységét, a békét és a biztonságot elősegítő missziói a tényfeltáró, jelentéstevő, megfigyelő és „jószoigálati” feladatok mellett válságmegelőzéssel, válságkezeléssel és

⁴³ Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet – Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)

⁴⁴ Peacebuilding Architecture

⁴⁵ Call, Charles T.: The Evolution of Peacebuilding: Improved Ideas and Institutions? United Nations University, Center for Policy Research, 2015. 3. o.

⁴⁶ United Nations Development Programme – Egyesült Nemzetek Fejlesztési Programja

⁴⁷ United Nations High Commissioner for Refugees – Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztossága

⁴⁸ Food and Agriculture Organization of the United Nations – Egyesült Nemzetek Élelmizésügyi és Mezőgazdasági Világszervezete

⁴⁹ World Health Organization – Egészségügyi Világszervezet

⁵⁰ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete

⁵¹ Newman, Edward: The international Peacebuilding Architecture, In: Roger Mac Ginty (szerk.), Routledge Handbook of Peacebuilding, Routledge, London & New York, 2013. 312-313. o.

⁵² International Monetary Fund (IMF) – Nemzetközi Valutalap

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

válság utáni rehabilitációval is foglalkoznak.⁵³ A szervezet az előző években a válság utáni rehabilitációt fegyverzetellenőrzéssel, határmenedzsmenttel, az emberi és kisebbségi jogok szélesítésével, demokratizációval és választásellenőrzéssel, a jó kormányzás technikáinak átültetésével, gazdaság és oktatásfejlesztéssel, a biztonsági és védelmi szektorok reformjával, a szólás- és sajtószabadság propagálásával, valamint a genderbalansz kialakításának céljával próbálta elősegíteni.⁵⁴ A missziók tevékenysége a legtöbb esetben összekapcsolódott más szervezetek válságkezelési műveleteivel, tehát az EBESZ az ENSZ-szel, a NATO-val, az EU-val stb. együtt végzi a békeépítés komplex feladatait. Ezek közül különösen fontos az EU-val történő együttműködés, mivel a szervezet elsősorban az európai perifériákon kialakuló konfliktusokkal foglalkozik.

Az EU 2015-ben a harmadik legaktívabb válságkezelőnek bizonyult,⁵⁵ emellett az egyik legjelentősebb pénzügyi donorként a válságkezelésben, az EU békéltető tevékenységének posztválságra vonatkozó tevékenységeit – az ENSZ-hez hasonlóan – békeépítésnek nevezi, az összefoglaló elnevezés azonban ebben az esetben is széleskörű multiszektoralis intézkedéseket takar, amelyek a válságprevenció, biztonsági és emberjogi reform, demokratizáció, gazdaság és oktatásfejlesztés stb. révén rövid- és hosszú távú stabilizációs célokat próbálnak megvalósítani.⁵⁶ Az EU esetében ezek a hosszú távú célok tulajdonképpen strukturális békeépítést jelentenek, míg a rövid távú feladatok elsősorban az eskalálódással és az erőszak prevenciójával foglalkoznak. A békeépítés stratégiai koordinációja az EU különböző pilléreinek együttműködésén nyugszik, a folyamatot befolyásolja a közös kül- és védelempolitika,⁵⁷ az Európai Külügyi Szolgálat⁵⁸ és az Európai Bizottság⁵⁹ is. Az EU békeépítő tevékenységének pénzügyi forrásellátottsága szintén diverzifikált, egyaránt használ védelempolitikára, külpolitikára vagy fejlesztéspolitikára szánt forrásokat. A legfontosabb alapnak a magyarul kissé erőltetetten hangzó ún. stabilitást és a békét elősegítő pénzügyi eszköz⁶⁰ tekinthető, amely a 2014–2020 közötti időszakban 2,3 milliárd eurót szán európai és azon kívüli országok megsegítésére.⁶¹ Az eszköz általában véve válságreakálásra, konfliktusprevencióra,

⁵³ Isaszegi, János: A globális és a regionális biztonsági környezet változásainak hatásai - PhD értekezés, Debreceni Egyetem - Földhasznosítási, Műszaki és Területfejlesztési Intézet, Debrecen, 2011. 30. o.

⁵⁴ Forrás: Official website of OSCE: <http://www.osce.org>, letöltés ideje: 2017. április 27.

⁵⁵ SIPRI: Multilateral Peace Operations 2016, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), Stockholm: <https://www.sipri.org/sites/default/files/Map-multilateral-peace-operations-2015.pdf>, letöltés ideje: 2017. április 28.

⁵⁶ Bayne, Sarah; Trollet, Patrick: Stocktaking and scoping of the Peacebuilding Partnership, European Commission - External Relations, 2009:

http://ec.europa.eu/dgs/fpi/documents/stocktaking_of_pbp_2009_en.pdf, letöltés ideje: 2017. április 27.

⁵⁷ Common Foreign and Security Policy (CFSP), majd European Security and Defense Policy (ESDP)

⁵⁸ European External Action Service (EEAS)

⁵⁹ European Commission (EC)

⁶⁰ Instrument contributing to Stability and Peace, (IcSP); 2007-2014 között Instrument for Stability.

⁶¹ Peace Direct: Insight on Conflict: <https://www.insightonconflict.org>, letöltés ideje: 2017. április 27.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

válsághelyzetekre való felkészültség elősegítésére, globális és transznacionális veszélyek csökkentésére, valamint békeépítésre szolgál. Ennek megfelelően a pénzügyi alapon az ún. Békeépítő Partnerség elkülönítetten foglalkozik a posztkonfliktusos válságkezeléssel, és kifejezett célja, hogy nem-állami aktorokat támogasson, elsősorban nemzetközi és regionális, valamint helyi NGO-kat, ügynökségeket, kutatóintézeteket stb. A finanszírozott tevékenységek köréből szintén kitűnik, hogy az EBESZ-szel ellentétben az EU nagy gondot fordít a civilek támogatására és alapvetően felülről kezdeményezett alulról-felfelé építkezéssel segíti a posztkonfliktusos társadalmak felépülését. Ennek érdekében a strukturális mellett a szociálpszichológiai békeépítés eszköztárát is alkalmazza: mediációs, bizalomépítő és megbékélési tevékenységeket támogat, próbálja előtérbe helyezni a civilekkel, női egyenjogúsággal, gyermekjogokkal foglalkozó kezdeményezéseket is.⁶² A pénzügyi támogatások mellett az EU saját missziókkal is próbálja segíteni a stabilitás kialakítását. A missziók tevékenysége ugyanakkor nem csak Európára és tágabb szomszédságára korlátozódik: a Balkán, a Kaukázus és a Közel-Kelet mellett jelen voltak/vannak Afrikában és Ázsiában is.

4. ÖSSZEGZÉS

Jelen tanulmány a nemzetközi válságkezelés békeépítő koncepciójának rövid és vázlatos leírására vállalkozott. Összegzéséből kiderült, hogy a békeépítés a modern válságkezelési eszközök egyik legkomplexebb technikája. Kialakulása egy evolúciós folyamatnak tekinthető, amelyben egyes történelmi fordulópontok összekapcsolódtak a konfliktustrendek változásával, a klasszikus válságkezelési módszerek megreformálásának igényével, valamint az ezeket felismerő és kezelni igyekvő elméleti percepciókkal és gyakorlati próbálkozásokkal. A békeépítés az új kihívásokra kiterjedt gyakorlati eszközrendszert dolgozott ki. Ezek célja kettős, a posztkonfliktusos stabilizáció mellett a fenntartható béke kialakítására is hangsúlyt helyez. Utóbbiak érdekében a békeépítés gyakorlata az előző években számos technikát kidolgozott, az elsősorban erőszakprevencióra fókuszáló tradicionális békefenntartástól eljutott a „demokráciaexportnak” is nevezhető államépítésig. A non-involválódás és a túlzott beavatkozás közötti balansz kialakítása jelenleg is tartó folyamat, amely során a békeépítés nemzetközi résztvevői a külső beavatkozás szükségességét a nemzeti részvétel erősítésével próbálják kiegyensúlyozni. Utóbbi nemzetközi szereplők a békeépítésre ma már jól átgondolt és intézményesített struktúrákat alkalmaznak, saját beavatkozásait pedig hibrid missziók létrehozásával próbálják kiegészíteni.

⁶² Bayne, Sarah; Trolliet, Patrick: Stocktaking and scoping of the Peacebuilding Partnership, European Commission- External Relations, 2009:

http://ec.europa.eu/dgs/fpi/documents/stocktaking_of_pbp_2009_en.pdf, letöltés ideje: 2017. április 27.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Azar, Edward E.: The Analysis and Management of Protracted Conflict, In: V. D. Volkan, J. V. Montville, & D. A. Julius (szerk.), The Psychodynamics of International Relationships (Volume II: Unofficial Diplomacy at Work, Lexington Books, Lexington, 1990, 93-120.
2. Bargues-Pedreny, Pol: False Promise: 'Local ownership' and the denial of self-government, In: T. Debiel, T. Held, & U. Schneckener (szerk.), Peacebuilding in Crisis: Rethinking Paradigms and Practices of Transnational Cooperation, Routledge Global Cooperation Series, 2016, 227-239.
3. Brahimi, Lakhdar: Comprehensive review of the whole question of peacekeeping operations in all their aspects, United Nations Security Council A/55/305–S/2000/809, New York, 2000.
4. Call, Charles T.: The Evolution of Peacebuilding: Improved Ideas and Institutions? United Nations University, Center for Policy Research, 2015.
5. Dunne, Tim: Liberalism, International Terrorism, and Democratic Wars, In: International Relations, Vol.23 (1), 2009, 107-114.
6. Fitzduff, Mari: The Challenge to History: Justice, Coexistence, and Reconciliation Work in Northern Ireland, In: Mohamed Abu-Nimer (Szerk.), Reconciliation, Justice and Coexistence, Lexington Books, Lanham, 2001, 255-274.
7. Galtung, Johan: Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking and Peacebuilding. In: Johan Galtung: Peace, war and defense: essays in peace research, Vol. 2, Christian Eljers, Copenhagen, 1976, 282-304.
8. Gawerc, Michelle I.: Peace-building: Theoretical and Concrete perspective, In: Peace & Change, Vol.31, No. 4, 2006, 435-477.
9. Hatto, Ronald: From peacekeeping to peacebuilding: the evolution of the role of the United Nations in peace operations. In: International Review of the Red Cross, 2013, 495-515.
10. Ho, Kathleen: Structural Violence as a Human Rights Violation. Essex Human Rights Review, Vol. 4 No. 2, 2007, 1-15.
11. Isaszegi, János: A globális és a regionális biztonsági környezet változásainak hatásai - PhD értekezés, Debreceni Egyetem - Földhasznosítási, Műszaki és Területfejlesztési Intézet, Debrecen, 2011.
12. Kacowicz, Arie M.: Explaining Zones of Peace: Democracies as Satisfied Powers? In: Journal of Peace Research, Vol 32, Issue 3, 1995. 265-276.
13. Kaldor, Mary: New and Old Wars, Polity, 1999.
14. Kelman, Herbert C.: The Role of the Scholar-Practitioner in International Conflict Resolution, International Studies Perspectives, 2000.
15. Ki-moon, Ban: Peacebuilding in the aftermath of conflict - Report of the Secretary General, A/69/399–S/2014/694, United Nations, New York, 2014.
16. Mitchell, Sarah M.: Norms and the Democratic Peace, In: J. A. Vasquez, What do we know about war? Rowman and Littlefield Publishers, 2012, 167-188.
17. Newman, Edward: The international Peacebuilding Architecture, In: Roger Mac Ginty (szerk.), Routledge Handbook of Peacebuilding, Routledge, London & New York, 2013. 311-327.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

18. Newman, Edward; Paris, Roland; Richmond, Oliver P.: *New Perspectives on Liberal Peacebuilding*, United Nations University Press, Tokyo & New York & Paris, 2009.
19. Paffenholz, Thania: *International peacebuilding goes local: analysing Lederach's conflict transformation theory and its ambivalent encounter with 20 years of practice*, In: *Peacebuilding*, 2013, 1-17.
20. Rousseau, David. L.; Gelpi, Christopher; Reiter, Dan; Huth, Paul K.: *Assessing the Dyadic Nature of Democratic Peace, 1918-1988*, In: *The American Political Science Review* Vol. 90, No. 3, 1996, 512-533.
21. Sándor, Barbara: *Az ENSZ és a válságkezelés*, In: *Nemzet és Biztonság*, 2008 március, 28-36.
22. Stalenoï, Ionuț: *"The People's War" and Johan Galtung's Conflict Models*, In: *The Public Administration and Social Policies Review* VI, 1(12), 2014, 32-44.
23. Steinberg, Gerald M.: *The limits of peacebuilding theory*, In: *Roger Mac Ginty (szerk.), Routledge Handbook of Peacebuilding*, Routledge, New York & London, 2013, 25-53.
24. Szabó, László: *A békefenntartás új értelmezése*. In: *Nemzet és Biztonság*, 2009. június, 39-54.
25. Warnecke, Andrea; Franke, Volker C.: *Sustainable Conflict Transformation: An Analytical Model for Assessing the Contribution of Development Activities to Peacebuilding*. *International Journal of Peace Studies*, Volume 15, Number 1, 2010, 71-93.
26. Woodhouse, Tom: *Peacekeeping and International Conflict Resolution*, Peace Operations Training Institute, Williamsburg, 2008.

INTERNETES FORRÁSOK

1. Bayne, Sarah; Trolliet, Patrick: *Stocktaking and scoping of the Peacebuilding Partnership*, European Commission - External Relations, 2009:
http://ec.europa.eu/dgs/fpi/documents/stocktaking_of_pbp_2009_en.pdf, letöltés ideje: 2017. április 27.
2. Boutros-Ghali, Boutris: *Supplement to an Agenda for Peace*, United Nations, 1995. 53. pont:
<http://www.un.org/documents/ga/docs/50/plenary/a50-60.htm>, letöltés ideje: 2017. április 20.
3. Boutros-Ghali, Boutros: *Békeprogram*, Egyesült Nemzetek Szervezete Tájékoztatási Főosztály & Magyar ENSZ Társaság, New York & Budapest, 1992:
en.menszt.hu/content/download/432/2477/file/Bekeprogram.pdf, letöltés ideje: 2017. április 18.
4. Fréchette, Louise: *UN Peacekeeping: 20 Years of Reform*, The Centre for International Governance Innovation, Ontario, 2012:
<http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UN%20Peacekeeping.pdf>, letöltés ideje: 2017. április 18.
5. Lederach, John. P.; Mansfield, Katie: *Strategic Peacebuilding Path*. Kroc Institute for International Peace Studies, 2010:
<http://kroc.nd.edu/sites/default/files/strategic%20peacebuilding%20wheel.pdf>, letöltés ideje: 2017. április 27.
6. OSCE: <http://www.osce.org>, letöltés ideje: 2017. április 27.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

7. Peace Direct: Insight on Conflict: <https://www.insightonconflict.org>, letöltés ideje: 2017. április 27.
8. SIPRI: Multilateral Peace Operations 2016, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), Stockholm: <https://www.sipri.org/sites/default/files/Map-multilateral-peace-operations-2015.pdf>, letöltés ideje: 2017. április 28.
9. Uppsala Conflict Data Program, Department of Peace and Conflict Research, Uppsala University: <http://ucdp.uu.se/>, letöltés ideje: 2017. április 17.